

26 824¹

Wijziging van de regeling van de bevrijdende verjaring in het Burgerlijk Wetboek voor gevallen van verborgen schade door letsel of overlijden

NADERE MEMORIE VAN ANTWOORD

Ontvangen 6 januari 2003

De leden van de CDA-fractie maken zich blijkens het nader voorlopig verslag in toenemende mate zorgen over de lange termijneffecten van het wetsvoorstel. Veel van de vragen en opmerkingen van deze leden hebben daarop betrekking.

Voor ik op deze vragen en opmerkingen in zal gaan hecht ik eraan nogmaals de aanleiding en achtergrond van dit wetsvoorstel te schetsen. De aanleiding om met dit wetsvoorstel te komen is gelegen in de problematiek van asbestslachtoffers. De toenmalige staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft in 1996 prof. mr. J. de Ruiter gevraagd om de juridische positie van deze slachtoffers in kaart te brengen met het oog op mogelijke verbeteringen. De Ruiter omschreef de situatie van deze slachtoffers als een juridische lijdensweg.

Een van de belangrijkste knelpunten die hij aantrof was de zeer lange weg die asbestslachtoffers moesten gaan voordat zij hun schade vergoed krijgen. In veel gevallen is het slachtoffer niet meer in leven voor het zover is. Naar aanleiding van een advies van De Ruiter op dit punt is het zogenaamde Asbestinstituut opgericht. Dit instituut is tot stand gekomen met nauwe betrokkenheid van mijn ministerie en het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en andere bij deze materie betrokken belanghebbenden, zoals het bedrijfsleven, de vakbeweging en verzekeraars. Het Asbestinstituut moet zorgdragen voor een zo snel en soepel mogelijke afwikkeling van schadeclaims van werknemers op hun voormalige werkgever. Dit gebeurt door bemiddeling tussen het asbestslachtoffer en zijn voormalige werkgever, op basis van afspraken over onder meer de normering van het smartengeldbedrag.

In een aantal gevallen is evenwel de vordering van het asbestslachtoffer niet meer verhaalbaar, omdat de werkgever failliet of onvindbaar is, danwel zijn vordering volgens het huidige recht is verjaard. Naar aanleiding van het advies van De Ruiter is voor deze slachtoffers een financiële regeling getroffen. Ingevolge deze door de Sociale Verzekeringsbank uitgevoerde Regeling Tegemoetkoming Asbestslachtoffers kunnen werknemers met mesothelioom van rijkswege een tegemoetkoming ter grootte van 15 882 euro ontvangen. Zoals hieronder nog aan de orde zal komen zal deze regeling binnenkort belangrijk worden

De vorige stukken inzake dit wetsvoorstel zijn gedrukt onder EK nrs. 128 en 128a, vergaderjaar 2001–2002.

uitgebreid, en wel zodanig dat ook asbestslachtoffers die wel een verhaalbare vordering hebben, zo spoedig als mogelijk van rijkswege een voorschot ontvangen op hun definitieve schadeloosstelling. Dit wetsvoorstel vormt ten slotte het sluitstuk van het geheel aan maatregelen dat door De Ruiter is aanbevolen. Het advies van De Ruiter liet haarscherp zien dat de huidige regeling van de verjaring tot onbillijke uitkomsten kan leiden. Dit met name in die gevallen waarin de schade zich pas manifesteert nadat de verjaring is voltooid. In dat geval is de vordering tot schadevergoeding al verjaard voordat de schade zich heeft geopenbaard, en daarmee is de benadeelde door het enkele tijdsverloop de mogelijkheid ontnomen om zijn schade op de aansprakelijke partij te verhalen. Deze regeling werd door De Ruiter als «blind» gekwalificeerd, en als een regeling die geen rekening houdt met persoonlijke omstandigheden en tragiek. De Ruiter adviseerde dan ook deze regeling te heroverwegen. Dit wetsvoorstel is de uitkomst van deze heroverweging en beoogt te voorkomen dat in de toekomst (groepen van) slachtoffers op dit punt tegen dezelfde onbillijke uitkomsten van de huidige verjaringsregel aanlopen als asbestslachtoffers.

Het hierboven beschreven gehele pakket aan maatregelen is de resultante van een uitvoerig en zorgvuldig overleg van alle betrokken partijen, te weten werkgevers, werknemers, verzekeraars, overheid en asbestslachtoffers. Deze maatregelen zijn complementair aan elkaar. De twee eerst besproken maatregelen beogen daarbij de juridische lijdensweg van asbestslachtoffers te verlichten, en het onderhavige voorstel wil voor de toekomst voor slachtoffers met letselschade voorkomen dat het hen onmogelijk wordt gemaakt om deze schade vergoed te krijgen. Daarbij zij bedacht dat het hier slachtoffers betreft die het onder het huidige recht door het enkele grote tijdsverloop tussen de onrechtmatige gedraging van de aansprakelijke partij en het zich manifesteren van de schade, onmogelijk wordt gemaakt hun schade te verhalen. Dit maakt dat aan een maatregel die dit beoogt te voorkomen, onherroepelijk lange termijn effecten verbonden zijn, zoals deze effecten onder het huidige recht thans pijnlijk gevoeld worden door slachtoffers. Gegeven het feit dat deze slachtoffers letselschade oplopen door een onrechtmatige gedraging van de aansprakelijke partij, is er met dit wetsvoorstel voor gekozen om voor wat betreft de (mogelijk) nadelige effecten prioriteit toe te kennen aan de belangen van slachtoffers. Zoals hierboven is aangegeven is dit voorstel waarin deze keus is gemaakt onderdeel van het geheel aan maatregelen waarover uitvoerig overleg heeft plaatsgevonden met alle betrokken partijen.

Ik zal thans ingaan op de vragen en opmerkingen van de leden van de CDA-fractie. Deze leden komen allereerst terug op het standpunt van mijn ambtsvoorganger dat het onwenselijk is om met betrekking tot het hele terrein van nieuwe risico's thans te concluderen dat het gewenst of nodig is om te komen tot een collectivisering van schadevergoeding. Mijn ambtsvoorganger heeft daarover in de memorie van antwoord op p. 3 opgemerkt dat collectivisering afbreuk doet aan de preventieve werking van het aansprakelijkheidsrecht. De leden van de CDA-fractie merken op dat de betekenis van dit argument voor beroepsziekten gerelativeerd wordt door een passage in de memorie van antwoord op p. 5 over de situatie in de ons omringende landen. Daar wordt erop gewezen dat deze landen terzake van beroepsziekten een wezenlijk ander stelsel kennen, waarbij de werkgever niet of slechts in zeer beperkte mate via de privaatrechtelijke weg voor volledige schadevergoeding kan worden aangesproken. Hierover zou ik willen opmerken dat in de memorie van antwoord op p. 3 bedoeld wordt op een collectivisering die neerkomt op een afwenteling van de schade op de samenleving als geheel. Dit biedt – in vergelijking met het aansprakelijkheidsrecht – de laedens te weinig prikkels om zich zorgvuldig te gedragen, omdat de nadelige gevolgen van zijn gedrag niet

door hem behoeven te worden gedragen. In de ons omringende landen wordt evenwel de schade die het gevolg is van beroepsziekten niet afgewenteld op de samenleving als geheel, maar op de werkgevers zelf. Weliswaar is het zo dat in deze landen – met uitzondering van het Verenigd Koninkrijk – de schade wordt vergoed via de sociale zekerheid of andere collectieve regelingen, doch de werkgevers dienen ter financiering van deze regelingen premies of bijdragen te betalen. Hierdoor is het mogelijk de premie of bijdrage te relateren aan het risico dat de werkgever schept, en de werkgever die preventieve maatregelen neemt en zich ook overigens zorgvuldig gedraagt, te belonen met een lagere premie of bijdrage, zoals bijvoorbeeld in België de werkgever een premie betaalt die risicogerelateerd is. De mogelijkheden die dergelijke stelsels op dit vlak bieden verschillen derhalve niet van die van een verzekeraar die dekking geeft op een aansprakelijkheidsverzekering.

Daarbij zou ik erop willen wijzen dat de SER zich in zijn advies *Werken aan arbeidsgeschiktheid* (Publicatienummer 02/05, Den Haag 2002, p. 228) voorgenomen heeft om in een later stadium in te zullen gaan op de vraag of de optie van de verplichte verzekering bij beroepsziekten een goed alternatief is voor het aansprakelijkheidsrecht. De vraag naar de eventuele wenselijkheid van collectivering op het gebied van de beroepsziekten zal daarom nog nadrukkelijk aan de orde komen. Daarnaast zou ik er nog op willen wijzen dat niet alleen het aansprakelijkheidsrecht mogelijkheden biedt om werkgevers aan te zetten tot zorgvuldig gedrag, danwel prikkels kan bieden om arbeidsongeschiktheid te voorkomen. Men denke bijvoorbeeld ook aan de arbeidsomstandighedenwetgeving, de loondoorbetalingsverplichting bij ziekte en de thans nog niet volledig benutte mogelijkheden om werkgever en werknemer te verplichten tot reïntegratie bij ziekte.

De leden van de CDA-fractie vragen of er in de Nederland omringende landen als gevolg van het ontbreken van de preventieve werking van het civiele aansprakelijkheidsrecht meer beroepsziekten voorkomen dan in ons land.

Zoals ik heb aangegeven bieden ook de stelsels in de ons omringende landen mogelijkheden om de laedens voldoende prikkels te geven zich zorgvuldig te gedragen. Daarbij zij aangetekend dat de vraag of de genoemde preventiemogelijkheden maximaal benut worden afhankelijk is van de wettelijke vormgeving van genoemde stelsels en de wijze waarop deze worden uitgevoerd, evenals ook in Nederland de benutting van deze mogelijkheden per verzekeraar kan verschillen. Het is daarom moeilijk aan te geven of er in verband hiermee meer of minder beroepsziekten voorkomen in de ons omringende landen, temeer omdat dit mede afhankelijk is van de benutting van mogelijkheden buiten het aansprakelijkheidsrecht om de werkgever tot zorgvuldig gedrag te bewegen.

De leden van de CDA-fractie stellen vervolgens dat het wetsvoorstel zijn aanleiding vindt in de problematiek bij beroepsziekten, maar een veel bredere reikwijdte heeft gekregen zonder dat daar een goede rechtsgrond voor is aangegeven en zonder dat er een afdoende rechtspolitieke afweging in de stukken is terug te vinden.

In de nota naar aanleiding van het verslag (p. 1) is aangegeven waarom er uiteindelijk niet voor is gekozen om de regeling te beperken tot bepaalde gevallen. Aangegeven is dat iedere beperking willekeurig zou uitvallen en in de toekomst ertoe zou kunnen leiden dat weer andere (groepen van) slachtoffers tegen dezelfde problematiek aanlopen als asbestslachtoffers. De principiële stellingname die aan het voorstel ten grondslag ligt, namelijk dat voorkomen moet worden dat bij schade aan personen de verjaring het ontstaan van een rechtsvordering tot vergoeding van deze schade verhindert, gaat voor alle slachtoffers met deze schade gelijkelijk op. Een beperking in het wetsvoorstel zou er daarom in de toekomst mogelijk toe kunnen leiden dat in het geval zich ook buiten de beroeps-

ziekten deze problematiek voordoet, zich wederom de vraag zal voordoen of ook voor die gevallen de regeling aanpassing behoeft. Door dit wetsvoorstel thans een bredere reikwijdte te geven, voorkomt men dat en wordt vermeden dat in de toekomst ook slachtoffers buiten de sfeer van de beroepsziekten tegen dezelfde problematiek als asbestslachtoffers aanlopen.

Deze leden vragen voorts nog eens nadrukkelijk uiteen te zetten waarom buiten de sfeer van de beroepsziekten niet volstaan kan worden met doorbreking van de absolute verjaringstermijn op grond van de criteria zoals ontwikkeld in het arrest van de Hoge Raad van 28 april 2000, NJ 2000, 431.

De Hoge Raad heeft in dit arrest aangegeven wanneer een beroep op de absolute verjaringstermijn bij verborgen schade naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid *onaanvaardbaar* kan zijn. Het voorstel wil daarentegen *zonder nadere voorwaarden* voorkomen dat het enkele feit dat schade aan personen zich pas openbaart na het verstrijken van de absolute verjaringstermijn, dit het ontstaan van een rechtsvordering tot vergoeding van deze schade verhindert. Door slachtoffers buiten de sfeer van beroepsziekten alleen de opening te bieden zoals neergelegd in genoemd arrest, zou het voorstel, zonder dat daar een goede grond voor is aan te geven, tot een verschil in behandeling van slachtoffers leiden. Een en ander was voor deze leden aanleiding nog eens nadrukkelijk te vragen waarom voor beroepsziekten niet is gekozen voor enige vorm van collectivisering, hetzij via het sociale zekerheidsrecht, hetzij via een verplichte verzekering. Deze leden zagen dit als een betere optie dan de verruiming van het verjaringsrecht.

Ook buiten de sfeer van beroepsziekten kan de huidige regeling van de verjaring in bepaalde schrijnende gevallen tot onbillijke uitkomsten leiden. Zoals hierboven is aangegeven is dit ook de reden om dit voorstel niet te beperken tot alleen de beroepsziekten. Dit brengt mee dat indien op het gebied van de beroepsziekten gekozen zou worden voor enige vorm van collectivisering, dit niet afdoet aan de wenselijkheid van dit voorstel. De leden van de CDA-fractie zien in de voorgestelde directe actie, zoals voorzien in artikel 7.17.2.9c van Boek 7 van het BW in het thans bij de Tweede Kamer aanhangige wetsvoorstel Vaststelling van titel 7.17 (verzekering) en titel 7.18 (lijfrente) van het nieuwe Burgerlijk Wetboek (19 529) een belangrijke verbetering voor de positie van gelaedeerden, maar vragen zich af of deze rechtstreekse aanspraak voor de categorie gelaedeerden die zouden moeten profiteren van het onderhavige wetsvoorstel, zonder een stelsel van een openbare register van de relevante verzekeringspolissen wel effect sorteert. Deze leden beschrijven een aantal situaties waarin naar hun mening een dergelijk stelsel onontbeerlijk is.

Voor ik daarop in zal gaan wil ik allereerst opmerken dat het in het leven roepen en het instandhouden van een stelsel van openbare register van relevante verzekeringspolissen voor zowel het bedrijfsleven, als voor het verzekeringsbedrijf aanmerkelijke administratieve en financiële lasten meebrengt. Daarom dient men zich de vraag te stellen of deze lasten in verhouding staan tot het eventuele doel dat daarmee wordt gediend. Dit brengt mee dat de wetgever gezien de vermoedelijke hoge lasten uiterst terughoudend dient te zijn met het verplicht stellen van een stelsel van openbare register, temeer omdat het hier terreinen betreft waar geen verzekeringsplicht geldt. Een openbaar register veronderstelt immers een registratieplicht, hetgeen zich bezwaarlijk verdraagt met onverplicht gesloten verzekeringen.

Ter onderbouwing van hun stelling dat een openbaar register noodzakelijk is wijzen de leden van de CDA-fractie er in de eerste plaats op dat een benadeelde alleen rechtstreekse betaling kan verlangen indien de verzekerde bij de verzekeraar het risico heeft gemeld. Voor die melding is de benadeelde volgens deze leden afhankelijk van de verzekerde.

Hoewel ik me deze leden onderken dat zich problemen kunnen voordoen, zij opgemerkt dat er voor een verzekerde een belangrijke prikkel is om tot melding over te gaan. Indien hij afziet van melding loopt hij immers het gevaar dat hij de schade, indien hij daarvoor aansprakelijk blijkt te zijn, mede in verband met het bepaalde in het voorgestelde artikel 7.17.1.14, geheel of gedeeltelijk uit eigen vermogen moet vergoeden. Ik zie dan ook niet zozeer het gevaar dat verzekerden weigerachtig zullen zijn om de verwezenlijking van het risico te melden. Bovendien biedt een openbaar register – voor die wellicht enkele chicanerende verzekerde – ook geen oplossing, nu immers het probleem in dat geval niet ligt bij de onbekendheid van de verzekeraar, maar bij weigerachtigheid van de verzekerde om te melden.

Vervolgens stellen de leden van de CDA-fractie de situatie aan de orde waarin de verzekerde een rechtspersoon is die heeft opgehouden te bestaan. Lid 2 van artikel 7.17.2.9c biedt in dat geval de benadeelde de mogelijkheid om rechtstreekse betaling te verlangen, zonder dat de verwezenlijking van het risico is gemeld. Deze leden merken op dat een benadeelde dan wel moet kunnen weten dat een verzekering dekking biedt en welke maatschappij het betreft.

Het is van belang hierbij de volgende situaties te onderscheiden. Indien rechtspersoon heeft opgehouden te bestaan en de verplichting tot vergoeding van de schade van de benadeelde is overgegaan op een andere rechtspersoon, dient deze rechtspersoon de verwezenlijking van het risico bij zijn verzekeraar te melden. Indien deze verplichting evenwel niet op een ander is overgegaan, zal het in veel gevallen wellicht moeilijk, doch niet altijd onmogelijk zijn om te achterhalen of er een verzekering is die nog dekking biedt. Men zie bijvoorbeeld de zaak die leidde tot HR 31 oktober 1997, NJ 1998, 258, waar een asbestslachtoffer met succes om heropening van een vereffening verzocht wegens een opkomende bate uit verzekering, namelijk een uitkering in verband met de schade die het slachtoffer lijdt. Wel zij bedacht dat vooral in situaties van faillissement de verplichtingen van de rechtspersoon die heeft opgehouden te bestaan niet op een andere rechtspersoon zijn overgegaan. Gezien de toenemende overgang naar een claims made-dekking, zal zeker in de toekomst de aansprakelijkheidsverzekering van de gefailleerde rechtspersoon in veel gevallen geen dekking meer bieden. Bij een dergelijke dekkingsgrondslag eindigt immers in beginsel iedere dekking bij het beëindigen van de verzekering. Een stelsel van openbare register biedt dan evenmin uitkomst.

Gezien dit alles is mijn conclusie dat gelaedeerden die profiteren van het onderhavige wetsvoorstel, in het geval er gewoon dekking bestaat, ook zonder een stelsel van openbare register in de overgrote meerderheid van de gevallen van de rechtstreekse aanspraak van artikel 7.17.2.9c profiteren. Indien er geen dekking meer is, profiteren zij uiteraard niet van artikel 7.17.2.9c, omdat er dan geen sprake is van een aanspraak uit verzekering.

De leden van de CDA-fractie merken hierover nog op dat artikel 7.17.2.9c geen soelaas biedt in het systeem van verzekering op basis van een claims made.

Omdat de claims made-dekkingsgrondslag hieronder nog regelmatig aan de orde komt, is het goed in het kort aan te geven wat kenmerkend is voor een claims made-dekking, en waarin deze dekkingsgrondslag verschilt van een loss occurrence-dekking. Bij een claims made-systeem bestaat dekking voor vorderingen die door de verzekerde gedurende de looptijd van de verzekering bij de verzekeraar zijn gemeld. Bij een loss occurrence-systeem zijn daarentegen gedekt die vorderingen waarvan de oorzaak daarvan heeft plaatsgevonden gedurende de looptijd van de verzekering. Vooral voor de vraag onder welke verzekering een *long tail*-schade is gedekt, is het verschil tussen beide dekkingsgrondslagen van belang, nu immers de oorzaak daarvan heeft plaatsgevonden in een ver verleden. Bij een claims

made-systeem bestaat dekking onder de verzekering die loopt op het moment dat deze schade zich manifesteert, terwijl bij een loss occurrence-systeem dekking bestaat onder de verzekering die liep op het moment waarop de schade is veroorzaakt. Dit betekent dat voor *long tail*-schade bij een claims made-systeem dekking bestaat onder de dan lopende verzekering, en bij een loss occurrence-systeem bij een ver in het verleden lopende verzekering. Dit maakt ook verschil voor het inloop- respectievelijk uitloopriscico van een verzekering. Een loss occurrence-systeem biedt in beginsel een onbeperkte dekking voor het uitloopriscico, terwijl een claims made-systeem in beginsel een onbeperkte dekking biedt voor het inloopriscico. Dit laatste is vooral van belang bij een overgang van verzekering. In beginsel biedt de nieuwe verzekering volgens de modelpolis AVB 96, zoals aanbevolen door het Verbond van Verzekeraars, dekking voor het inloopriscico, omdat voor dekking bepalend is het moment waarop de aanspraak tegen de verzekerde wordt ingesteld. Hierbij zij wel aangetekend dat individuele verzekeraars afwijkende bepalingen kunnen hanteren. Dit betekent dat de vraag of het inloopriscico gedekt is mogelijk onderdeel kan uitmaken van onderhandelingen tussen het bedrijf c.q. diens tussenpersoon en de verzekeraar bij het sluiten van de verzekeringsovereenkomst. Daarbij zal het voor een verzekeraar van belang zijn of hij een adequate inschatting kan maken van de omvang van het inloopriscico, zodat hij daar zijn premie op af kan stemmen.

Ik kom nu terug op de opmerking van de leden van de CDA-fractie dat artikel 7.17.2.9c geen soelaas biedt bij een claims made-systeem. Ook hier dient men weer een aantal situaties te onderscheiden. In de eerste plaats zal zeker niet in alle gevallen van *long tail*-schades de aansprakelijke rechtspersoon opgehouden zijn te bestaan, en zal zijn dan lopende aansprakelijkheidsverzekering ook bij deze dekkingsgrondslag in beginsel gewoon dekking bieden. Indien de rechtspersoon wel heeft opgehouden te bestaan, maar zijn verplichtingen op een ander zijn overgegaan, zal de dan lopende verzekering van deze rechtspersoon doorgaans dekking bieden, aannemende dat deze met de verzekeraar overeengekomen is dat mogelijke overgenomen aanspraken uit het verleden ook gedekt zijn. De stelling van deze leden gaat daarom in zijn algemeenheid alleen op indien de rechtspersoon heeft opgehouden te bestaan, zonder dat diens verplichtingen op een ander zijn overgegaan, omdat er in dat geval mogelijk geen verzekering bestaat die het uitloopriscico dekt. Dit wordt overigens in de toelichting op artikel 7.17.2.9c ook onderkend (zie Kamerstukken II, 1999/2000, 19 529, nr. 5, p. 39).

Het was deze leden voorts duister hoe – zoals in de memorie van antwoord wordt opgemerkt – de minister de overschakeling van een loss occurrence-dekking naar een claims made-dekking kan uitleggen als de belangrijkste maatregel van verzekeraars om tegemoet te komen aan de problematiek van de *long tail*-risico's.

Een claims made-dekking is voor verzekeraars zèlf de belangrijkste maatregel om zich in te dekken tegen het gevaar dat zij dekking moeten verlenen onder een ver in het verleden gesloten, doch beëindigde polis. Bij een claims made-dekking ontbreekt immers in beginsel elke dekking, zodra de verzekering is beëindigd (met uitzondering van de hierna te bespreken omstandighedenmelding). Dit heeft voor verzekeraars het voordeel dat zij in beginsel geen dekking meer bieden onder oude polissen, maar onder de dan lopende polis, zodat bij stijging van de schadelast ten gevolge van veelal onvoorziene *long tail*-risico's de premies daarop aangepast kunnen worden. Dit is uiteraard niet mogelijk bij een beëindigde polis.

Deze leden merken voorts op dat bij de overschakeling van een loss occurrence-dekking naar een claims made-dekking, voor *long tail*-schades, ofwel altijd ononderbroken een verzekering moet hebben bestaan, ofwel een uitloopverzekering moet zijn blijven bestaan. Deze leden achten dat simpelweg onwaarschijnlijk.

Voor ik op deze stelling in zal gaan wil ik nogmaals benadrukken dat het onderhavige voorstel wil voorkomen dat het slachtoffers met letselschade met een *long tail*-karakter onmogelijk wordt gemaakt om deze schade vergoed te krijgen. Daarbij zij bedacht dat het hier slachtoffers betreft die letselschade oplopen door een onrechtmatige gedraging van de aansprakelijke partij. Het belang voor slachtoffers dat de hen op onrechtmatige wijze toegebrachte schade wordt vergoed, is uiteraard groot, temeer omdat het hier letselschade betreft. Dit is voor slachtoffers met *long tail*-schades niet anders. De vraag of de aansprakelijkheid van de laedens vervolgens in alle gevallen is gedekt, mag niet van doorslaggevende betekenis zijn voor de vraag of onrechtmatig toegebrachte letselschade dient te worden vergoed. Dit zou in strijd zijn met een aan het aansprakelijkheidsrecht ten grondslag liggend beginsel dat verzekering aansprakelijkheid volgt, maar niet vestigt. Dat door de overstap van een loss occurrence-dekking naar een claims made-dekking mogelijk in de toekomst in meer gevallen dan thans geen dekking kan blijken te bestaan voor *long tail*-schades, mag daarom naar mijn mening niet afdoen aan het uitgangspunt dat ook deze slachtoffers, die derhalve op onrechtmatige wijze deze schade is toegebracht, recht dienen te hebben op de vergoedig daarvan. Het zou naar mijn mening onjuist zijn om deze slachtoffers in alle gevallen schadevergoeding te onthouden, omdat wellicht in de toekomst zou kunnen blijken dat in bepaalde gevallen de aansprakelijke partijen in hun eigen vermogen getroffen worden. Daarbij wil ik nog het volgende opmerken. Omdat dit aan wetsvoorstel geen terugwerkende kracht is verleend, zullen de effecten van dit voorstel pas eerst over 20 of 30 jaar merkbaar zijn. Een analyse van de gevolgen van een overstap van een loss occurrence-dekking naar een claims made-dekking is daarom voor dit voorstel van betrekkelijke waarde. De vraag immers of er over 20 of 30 jaar dekking bestaat is afhankelijk van de dekkingsgrondslag die dan wordt gehanteerd. Er kan thans niet met zekerheid vanuit worden gegaan dat dan nog steeds de claims made-dekking het meest in zwang is. Ik kom nu terug op de stelling van de leden van de CDA-fractie dat met het oog op *long tail*-schades, ofwel altijd ononderbroken een verzekering moet hebben bestaan, ofwel een uitloopverzekering moet zijn blijven bestaan. Herhaald zij dat bij de claims made-dekking volgens de modelpolis AVB 96 voor dekking bepalend is het moment waarop de aanspraak tegen de verzekerde wordt ingesteld. Dit systeem gaat derhalve in beginsel uit van een volledige en onbeperkte dekking van het inlooprisico. De verzekerde kan derhalve de schade claimen bij zijn huidige verzekeraar. Dit betekent dat voor *long tail*-schades niet altijd ononderbroken een verzekering moet hebben bestaan of speciaal daarvoor een uitloopverzekering moet zijn gesloten. Indien de aansprakelijke persoon op het moment dat de claim wordt ingediend een verzekering heeft lopen, is bij een claims made-dekking deze aanspraak gewoon gedekt onder deze verzekering. Indien evenwel op het moment dat de aanspraak wordt ingediend de aansprakelijke persoon geen verzekering meer heeft lopen, biedt mogelijk de zogenaamde omstandighedenmelding in een aantal gevallen uitkomst. Deze in de modelpolis AVB 96 voorkomende clausule biedt een uitloopdekking voor tijdens de looptijd bekende feiten die tijdens deze looptijd aan de verzekeraar zijn gemeld en waarvan in redelijkheid kan worden aangenomen dat deze zullen leiden tot een aanspraak. Hoewel het mogelijk wel zo zal zijn dat door de overstap van een loss occurrence-dekking naar een claims made-dekking in de toekomst in meer gevallen dan thans geen dekking kan blijken te bestaan voor *long tail*-schades, is het zeker niet zo dat het bij een claims made-dekking onwaarschijnlijk is dat er nog dekking is. De leden van de CDA-fractie stellen voorts dat het claims made-systeem een economische ongerijmdheid met zich meebrengt, in die zin dat een opvolgend ondernemer of een erfgenaam premie moet betalen voor aansprakelijkheid wegens claims die betrekking hebben op gebeurte-

nissen in een ver verleden. Ook even verderop stellen deze leden de vraag of het redelijk is dat een opvolgende rechtspersonen of erfgenamen premies betalen voor aanspraken uit het verleden waar zij geen weet van hadden of geen weet behoeften te hebben. Tevens vragen zij zich af wat de rechtsgrond daarvan is.

Op een erfgenaam gaan de goederen onder algemene titel over. Dit geldt ook voor de schulden der nalatenschap. De erfgenaam die dat ten aanzien van claims waarvan men geen weet heeft onredelijk vindt, kan de nalatenschap verwerpen. Op ondernemingen kunnen schulden op verschillende wijze overgaan. In de eerste plaats door fusie of door splitsing, in welke gevallen er ook sprake is van een overgang onder algemene titel. Daarnaast doordat er een overgang plaatsvindt van activa en passiva, in welk geval daarbij – afhankelijk van wat is afgesproken – ook claims met een oorsprong in het verleden kunnen worden overgedragen. Ook hier geldt dat men telkens kan afzien van een dergelijke overgang indien men het onredelijk vindt dat aanspraken overgaan uit het verleden waarvan men geen weet heeft of behoefde te hebben. Ten slotte zij erop gewezen dat bij een overname van alle aandelen van de ene vennootschap door een andere, de eerste als (dochter)vennootschap blijft bestaan, en daarbij van een overgang van goederen en schulden geen sprake is.

Deze leden achten het voorts zeer onwaarschijnlijk dat bij een overname van een onderneming een verzekering voor het uitloprisico in stand zal blijven.

Dit laatste is niet nodig. Bij een overgang onder algemene titel gaat immers in beginsel ook de verzekering over. Bij een overgang van activa en passiva geldt in beginsel hetzelfde. Indien evenwel de verzekeraar in een overgang aanleiding ziet – en ook bevoegd is – om de verzekering te beëindigen, is het ook niet noodzakelijk om voor het uitloprisico een verzekering in stand te houden. Aangenomen mag immers worden dat de verzekering van de opvolgende ondernemer op de gebruikelijke wijze het inloprisico dekt, of, indien de opvolgende onderneming een nieuwe rechtspersoon is, zijn dan te sluiten verzekering dit risico dekt, mits daar althans overeenstemming over wordt bereikt met de verzekeraar. In het geval de bestaande verzekering van de opvolgende ondernemer het inloprisico dekt is deze krachtens de polis ook verplicht een dergelijke risicoverzwaaring te melden. Overigens is het dan wel telkens de opvolgende ondernemer die de premies betaalt, maar dat is het gevolg van het feit dat bij dergelijke overnames ook de verplichtingen overgaan. Voorts merken de leden van de CDA-fractie in dit verband op dat door het voorliggende wetsvoorstel voor een nog langere periode dekking moet blijven bestaan en dat indien ondernemingen ook daadwerkelijk uitloopverzekeringen willen sluiten voor een ten minste theoretisch zo lange periode, niet goed voorstelbaar is dat verzekeraars kunnen volstaan met relatief lage, betaalbare premies.

Hierover zij nogmaals opgemerkt dat het doorgaans niet nodig is om een uitloopverzekering te sluiten, omdat vorderingen met een oorzaak in het verleden gedekt zijn onder de dan lopende – al dan niet met de overdracht overgegangene – verzekering van de onderneming. Voor een zodanige verzekering worden premies in rekening gebracht zoals vermeld in de memorie van antwoord (p. 4). Indien evenwel de ondernemer zijn activiteiten definitief heeft gestaakt en nog slechts het uitloprisico wenst te verzekeren, is niet te verwachten dat daarvoor een hogere premie moet worden betaald dan voor een verzekering waaronder ook de risico's van de niet-beëindigde activiteiten zijn gedekt. Daarbij zij er nogmaals op gewezen dat er in een aantal gevallen dekking blijft bestaan onder de beëindigde verzekering ingevolge de hierboven beschreven omstandighedenmelding. Het is overigens bekend dat ondernemingen zich in deze doorgaans laten bijstaan door deskundige assurantie-tussenpersonen. Het zal zich dan ook niet snel voordoen dat verzekerden

de door deze leden gesignaleerde problematiek niet onder ogen zien. De leden van de CDA-fractie stellen vervolgens de vraag hoe het zit met aanspraken die worden ingediend nadat de verzekeraar de overeenkomst heeft opgezegd. Als voorbeeld geven zij de ondernemer die in 2023 twee claims indient wegens blootstelling aan gevaarlijke stoffen, waarna de verzekeraar eind 2023 de verzekering opzegt. Voorts vragen deze leden of verzekeraars bereid zijn om de komende decennia het uitlooprisico te verzekeren.

Allereerst zou ik willen wijzen op de omstandigheden melding. Indien er in verband met de blootstelling aan gevaarlijke stoffen voor de opzegging nog feiten zijn gemeld waarvan in redelijkheid kan worden aangenomen dat deze ook zullen leiden tot een aanspraak, dan dekt de opgezegde verzekering deze aanspraken. Voorts is volgens het polismodel AVB 96 de verzekeraar bij opzegging van zijn zijde verplicht de verzekerde tegen een veelal vooraf gefixeerde premie een uitloopdekking van één jaar aan te bieden voor aanspraken die gedurende deze termijn worden ingediend. Dit zijn de voorwaarden waaronder verzekeraars die de verzekering opzeggen thans bereid c.q. verplicht zijn uitloopdekking te bieden. Uiteraard kan de verzekerde in dat geval ook trachten bij een andere verzekeraar een verzekering te sluiten waarbij het inlooprisico gedekt is. De leden van de CDA-fractie wijzen er in dit verband op dat twee gezichtspunten uit HR 28 april 2000, NJ 2000, 430 een opvolgend ondernemer of erfgenaam bescherming bieden, te weten de mate waarin de gebeurtenis de aangesprokene kan worden verweten en de vraag of de aansprakelijkheid nog is gedekt. Zij verwijzen daarbij naar Rb. Rotterdam 19 juni 2001, KG 2001, 190, waarbij de rechter aan de hand van deze, maar ook een aantal andere, gezichtspunten tot de conclusie kwam dat een beroep op verjaring naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid niet onaanvaardbaar is. Volgens deze leden zouden de erfgenamen van een 60-jarige arts die op het eind van zijn praktijk een fout maakt ook deze bescherming moeten kunnen genieten, indien na 25 of 30 jaar een patiënt, die geen verhaal kan nemen bij een niet bestaand ziekenhuis, die erfgenamen aanspreekt.

Hierbij wil ik vooropstellen dat deze erfgenamen deze bescherming thans ook niet genieten indien de patiënt na 19 jaar de erfgenamen aanspreekt. Het wetsvoorstel brengt derhalve geen principiële verandering in het gegeven dat erfgenamen kunnen worden geconfronteerd met aanspraken ter zake van fouten van de erflater. Zoals hieronder aan de orde zal komen kunnen erfgenamen zich hiertegen indekken door de erfenis beneficiair te aanvaarden. De gedachte dat bij het ontbreken van dekking de absolute verjaringstermijn in stand blijft spreekt mij niet aan. Het druist in tegen het uitgangspunt van het wetsvoorstel dat voorkomen moet worden dat een rechtsvordering tot vergoeding van schade aan personen kan verjaren indien deze schade zich nog niet heeft geopenbaard. Het gaat hier om letselschade die het slachtoffer op onrechtmatige wijze is toegebracht. Of een slachtoffer nog een vordering heeft moet niet afhankelijk zijn van de omstandigheid of er nog dekking is. Dit zou in strijd zijn met het hierboven reeds genoemde aan het aansprakelijkheidsrecht ten grondslag liggend beginsel dat verzekering aansprakelijkheid volgt, maar niet vestigt. Ten slotte wil ik er nog op wijzen dat in het geval de vordering niet is verjaard en er geen verzekeringsdekking is, en dit in de gegeven omstandigheden tot onaanvaardbare gevolgen zou leiden voor bijvoorbeeld erfgenamen of niet-kapitaalkrachtige bedrijven uit het midden- en kleinbedrijf waarop de vordering is overgegaan, zij de rechter ingevolge artikel 109 van Boek 6 kunnen vragen de verplichting tot schadevergoeding te matigen.

De leden van de CDA-fractie vragen of verzekeraars verplicht zijn om een uitloopverzekering te sluiten indien de oorspronkelijke verzekering is beëindigd.

Daartoe zijn verzekeraars niet verplicht. Wel heb ik hierboven beschreven dat en op welke wijze verzekeraars zichzelf ingevolge het polismodel AVB

96 contractueel verplichten om uitloopdekking te verlenen onder de beëindigde verzekering. Indien evenwel – zoals deze leden beschrijven – een opvolgend ondernemer of erfgenaam zich pas later realiseert dat diens rechtsvoorganger risico's heeft gelopen waarvoor een verzekeringsdekking wenselijk zou zijn, zijn verzekeraars niet verplicht een verzekering aan te bieden. Of een verzekeraar bereid zal zijn om een dergelijke verzekering aan te bieden zal inderdaad afhankelijk zijn van de vraag of de verzekeraar tot een adequate beoordeling van het risico kan komen. Daarbij speelt – zoals deze leden terecht stellen – niet alleen de door de verzekerde te verstrekken informatie een belangrijke rol, maar ook de kennis en ervaring die verzekeraars met betrekking tot het te verzekeren risico hebben. Of bij gebreke van volledige informatie van de verzekerde de verzekeraar op basis van deze kennis en ervaring een adequate risicobeoordeling kan maken, zal afhankelijk zijn van de concrete omstandigheden.

De leden van de CDA-fractie vragen voorts of enig zicht kan worden gegeven op de kabinetsreactie op het voorstel van de Commissie-Donner ter zake van de optie van verplichte verzekering bij beroepsziekten (Vragen van het Tweede Kamerlid Stroeken).

In de beantwoording is aangegeven dat een standpuntbepaling hierover volgt in de kabinetsreactie op het SER-advies. Zoals hierboven is aangegeven heeft de SER zich evenwel in het ondertussen verschenen advies *Werken aan arbeidsgeschiktheid* voorgenomen om in een later stadium in te zullen gaan op dit vraagstuk, mede in relatie tot de voorstellen over het WAO-beleid. Dan kan hierover een standpunt worden bepaald.

In dit verband stellen deze leden de vraag of het juist is dat verzekeraars bij de introductie van nieuwe geneesmiddelen alleen dekking bieden voor claims die gedurende de eerste vijf jaar na introductie geldend zijn gemaakt.

Navraag bij een grote verzekeraar van farmaceutische bedrijven heeft mij geleerd dat daar geen sprake van is. Deze verzekeraar wijst erop dat er bij een dergelijke regel onacceptabele gaten in de dekking zouden ontstaan en noemt daarbij het voorbeeld van aspirine dat reeds meer dan 100 jaar op de markt is.

In de memorie van antwoord wordt opgemerkt dat erfgenamen zich tegen de gevolgen van eventuele aansprakelijkheden van de erflater kunnen indekken door de nalatenschap beneficiair te aanvaarden. Dit is volgens de leden van de CDA-fractie geen bevredigend antwoord. Deze leden wijzen erop dat een erfgenaam zich het risico pas kan realiseren nadat zuiver is aanvaard en achten het onwaarschijnlijk dat erfgenamen bij het openvallen van een nalatenschap zich zullen afvragen of er zich misschien dertig jaar geleden in het beroepsleven van de erflater gebeurtenissen zijn geweest die nog aanleiding kunnen geven tot claims.

Ik hecht eraan nogmaals op te merken dat het wetsvoorstel geen wijziging brengt in het uit het erfrecht voortvloeiende gegeven dat erfgenamen kunnen worden geconfronteerd met aanspraken ter zake van fouten van de erflater. Om de aansprakelijkheid voor de schulden van de erflater te beperken tot de goederen der nalatenschap, biedt het erfrecht de mogelijkheid om beneficiair te aanvaarden. Hierover zij in de eerste plaats opgemerkt dat ingevolge artikel 193 van Boek 4 BW een aanvaarding slechts beneficiair kan geschieden indien een erfgenaam minderjarig is. Zie verder ook artikel 14 lid 4 van Boek 4. Voorts zij opgemerkt dat een (volwassen) erfgenaam de keuze heeft tussen verwerpen, zuiver aanvaarden of beneficiair aanvaarden. Van een erfgenaam mag verwacht worden dat hij ter bescherming van zijn eigen belangen een weloverwogen keuze maakt. Dat zal hij zeker dienen te doen indien de erflater een beroep heeft uitgeoefend ten gevolge waarvan na zijn overlijden nog claims kunnen opkomen. In de literatuur wordt dan ook opgemerkt dat «beneficiaire aanvaarding kan worden aanbevolen in alle gevallen waarin

de overledene een risicovol beroep uitoefende. Het wil nog wel eens gebeuren dat erfgenamen worden geconfronteerd met onverwachte belastingaanslagen en andere aansprakelijkheden». Zie M.J.A. van Mourik, *Erfrecht*, 7de druk, Deventer 2002, p. 216. Erfgenamen van een overledene die een risicovol beroep uitoefende behoeven – anders dan deze leden stellen – mijns inziens niet noodzakelijkerwijze onderzoek te doen naar het verleden van de erflater. In dat geval is het immers *in alle gevallen* raadzaam om beneficiair te aanvaarden. Dit zal ook – naar aanleiding van een opmerking terzake van deze leden – datgene zijn wat een notaris in situaties als deze erfgenamen zal adviseren.

Het moge gezien het voorgaande duidelijk zijn dat ik de vervolgens door de leden van de CDA-fractie geponeerde stelling dat het wetsvoorstel in de praktijk tot absurde consequenties kan leiden, niet deel. Ik hoop duidelijk te hebben gemaakt dat de consequenties die deze leden aan het wetsvoorstel verbonden zien zich niet, of niet in de scherpste zoals deze leden veronderstellen, voordoen.

In dit verband vragen deze leden een reactie op het overzicht van R.P.J.L. Tjittes in WPNR 6472 (2002), waarin deze volgens deze leden melding maakt van de introductie in de ons omringende landen van de dubbele verjaringstermijn zoals wij die nu kennen.

In de nota naar aanleiding van het verslag aan de Tweede Kamer is op p. 3 een overzicht gegeven van het verjaringsrecht in de ons omringende landen. Nadien hebben zich in Duitsland en Engeland ontwikkelingen voorgedaan die erop wijzen dat men ook in deze landen thans van mening is dat personenschade in het verjaringsrecht een bijzondere plaats verdient. Tjittes vermeldt in genoemd artikel op p. 57 deze ontwikkelingen ook. In Duitsland bestond tot 1 januari 2002 een relatieve termijn van drie jaar, en een absolute van dertig jaar. Met de inwerkingtreding per 1 januari 2002 van het *Gesetz zur Modernisierung des Schuldrechts* wordt voor personenschade afgestapt van het hanteren van een dubbele verjaringstermijn. Thans geldt voor personenschade alleen nog een absolute termijn van dertig jaar. Zie par. 199 lid 2 *Bürgerliches Gesetzbuch*. Slachtoffers waarvan de schade meer dan dertig jaar verborgen is gebleven hebben evenwel niets aan deze wijziging. Opmerkelijk is voorts de gang van zaken bij de herziening van het verjaringsrecht in Engeland. In de eerste voorstellen van de Engelse Law Commission werd aanvankelijk ook voor personenschade een dubbele verjaringstermijn voorgesteld, te weten een relatieve termijn van drie jaar, en een absolute termijn van tien jaar. Daarop is kritiek gekomen in verband met de problematiek van verborgen ziektes, waarbij in het bijzonder mesotheliom is genoemd. De Law Commission heeft zich deze kritiek aangetrokken, en in haar definitieve rapport dat aan het Parlement is voorgelegd, is de lange verjaringstermijn niet meer van toepassing op personenschade. Dit betekent dat in dit voorstel vorderingen ter zake alleen nog zijn onderworpen aan een relatieve termijn van drie jaar.

De leden van de CDA-fractie vragen waaraan ontleend is het in de memorie van antwoord genoemde cijfer van 70%-90% van de bedrijven die een aansprakelijkheidsverzekering heeft gesloten.

Dit cijfer is afkomstig van het Verbond van Verzekeraars. In het rapport «Asbestslachtoffers» wordt overigens een percentage van 75 tot 80 genoemd.

De leden van de CDA-fractie komen terug op de reikwijdte van het arrest van de Hoge Raad van 28 april 2000, NJ 2000, 431. Deze leden brengen hun standpunt in herinnering dat de schade reeds ontstaat op het moment van de schadeveroorzakende gebeurtenis, waardoor dit arrest een veel grotere reikwijdte zou toekomen.

Hierover zou ik allereerst willen opmerken in de literatuur door de tegenwoordige schrijvers doorgaans de opvatting wordt gehuldigd dat de schade ontstaat op het moment dat deze zich manifesteert. Men zie bijvoorbeeld A.R. Bloembergen, *Schadevergoeding bij onrechtmatige*

daad, diss. 1965, no. 94 en 95 en Mon. Nieuw BW B-36 (Spier), no. 43. Niet geheel duidelijk op dit punt is Asser-Hartkamp 4-I, no. 421. Voorts zou ik hierover willen opmerken dat de Hoge Raad in dit arrest het «uitzonderlijke geval» behandelt dat «de schade () daadwerkelijk is ontstaan en dus pas kon worden geconstateerd nadat de verjaringstermijn was verstreken». Dit betekent in de eerste plaats dat de Hoge Raad in deze zaak slechts een uitspraak doet over de situatie dat de schade zich heeft gemanifesteerd nadat de verjaringstermijn is verstreken. Het komt mij daarom niet juist voor om te stellen dat de Hoge Raad in dit arrest een beperking aanlegt. Het voorliggende geval betrof nu eenmaal deze uitzonderlijke situatie. In de tweede plaats heeft de Hoge Raad in dit arrest nadrukkelijk bepaald dat de schade ontstaat op het moment dat deze zich openbaart c.q. kan worden geconstateerd. Ik zie, mede gezien de opvattingen in de literatuur, geen reden de juistheid van deze stelling in twijfel te trekken. Bovendien wil ik er nadrukkelijk op wijzen dat ook indien men de opvatting aanhangt dat de schade reeds ontstaat op het moment van de schadeveroorzakende gebeurtenis, dit niet afdoet aan de wenselijkheid van dit voorstel. Dit voorstel wil immers vanaf het moment dat de schade zich heeft gemanifesteerd het slachtoffer met personenschade zonder nadere voorwaarden een termijn van vijf jaar gunnen om een rechtsvordering tot vergoeding van deze schade in te stellen. Het is juist, zoals deze leden stellen, dat aan de tekst van artikel 3:310 BW geen argument kan worden ontleend tegen het standpunt dat de schade reeds ontstaat op het moment van de schadeveroorzakende gebeurtenis. Deze bepaling noemt immers als momenten voor het gaan lopen van de verjaringstermijnen de bekendheid met de schade en de gebeurtenis waardoor de schade is veroorzaakt. Het moment waarop de schade is ontstaan wordt in deze bepaling niet genoemd, zodat aan de tekst van deze bepaling geen argument voor of tegen de opvatting van deze leden valt te ontleen. Maar naar mijn mening valt uit de tekst niet af te leiden dat een gebeurtenis geen verbintenis tot schadevergoeding kan opleveren als er geen schade is. Dit zou zich ook niet verdragen met de verbintenis tot vergoeding van toekomstige schade. Ingevolge artikel 6:105 BW kan de begroting van nog niet ingetreden schade immers bij voorbaat geschieden, en kan derhalve nog niet ingetreden schade tot een verbintenis tot schadevergoeding leiden. Voorwaarde is dan wel dat er voldoende zekerheid bestaat omtrent het intreden en de omvang van de schade.

Vervolgens stellen de leden van de CDA-fractie de vraag aan de orde of er pas schade in de zin van artikel 6:95 BW kan zijn indien er sprake is van enige manifestatie van de schade. Zij stellen dat noch in dit artikel, noch in de volgende artikelen het begrip schade uitdrukkelijk verbonden is met enige manifestatie, en dat uit artikel 6:105 BW kan worden afgeleid, dat de schade al aanwezig wordt geacht als deze nog niet is «ingetreden». Dit laatste lijkt mij slechts in zoverre juist dat voor de toepassing van dit artikel toekomstige schade niet aanwezig wordt geacht maar wel tot een vordering kan leiden indien er met zekerheid vanuit kan worden gegaan dat deze schade in de toekomst zal worden geleden. Aan de leden van de CDA-fractie kan worden toegegeven dat aan de wetsgeschiedenis van artikel 3:310 BW geen argument kan worden ontleend tegen de opvatting dat de schade reeds ontstaat op het moment van de schadeveroorzakende gebeurtenis. Ik zou evenwel met klem willen tegenspreken dat het ook in het geheel niet in het systeem van de wet past om schade pas aan te nemen, zodra die zich heeft gemanifesteerd. Hoewel zij toegegeven dat de wet en de parlementaire geschiedenis niet dwingen tot een bepaalde conclusie, is er aan de wet wel degelijk een belangrijk argument te ontleen voor de stellingname dat ook de wetgever de opvatting zal zijn toegedaan dat de schade pas ontstaat op het moment dat deze zich heeft gemanifesteerd. Indien men namelijk de opvatting aanhangt dat de schade ontstaat op het moment van de schadeveroorzakende gebeurtenis,

ontstaat ook op dat moment de verbintenis tot vergoeding van deze schade, waarbij pas duidelijkheid bestaat over de omvang van deze verbintenis indien de schade zich manifesteert. Dit zou betekenen dat de aansprakelijke persoon ingevolge artikel 6:83 onder b BW vanaf het moment van de schadeveroorzakende gebeurtenis in verzuim verkeert tot het moment waarop hij zijn verbintenis nakomt, hetgeen meebrengt dat hij gedurende deze termijn wettelijke rente verschuldigd is (art. 6:119). Dit zou derhalve betekenen dat over nog niet gemanifesteerde schade wettelijke rente verschuldigd is, waarvan het bedrag vooral bij *long tail*-schades tot grote hoogte kan oplopen, en zelfs de eigenlijke schade ver kan overtreffen. De bedoeling van artikel 83 is evenwel uitdrukkelijk niet dat de wettelijke rente reeds gaat lopen voordat deze zich heeft gemanifesteerd. Zie Parl. Gesch. Boek 6, p. 475. Dit is naar mijn mening een belangrijke aanwijzing dat de wetgever de opvatting heeft aangehangen dat de schade eerst ontstaat op het tijdstip dat deze zich heeft gemanifesteerd. Daarnaast is het naar mijn mening ook moeilijk vol te houden dat bijvoorbeeld een mesothelioom-slachtoffer reeds inkomensschade en ideële schade lijdt gedurende de lange (latentie)periode dat hij nog gewoon werkzaam en gezond is.

Ter adstructie van de stelling van de leden van de CDA-fractie dat het niet in het systeem van de wet past om schade pas aan te nemen, zodra die zich heeft gemanifesteerd, wordt het voorbeeld gegeven van een dreigende onrechtmatige daad ten gevolge waarvan schade zou kunnen worden geleden. Deze leden merken op dat in dat geval al wel een verbod kan worden gevorderd, en dat het derhalve voor het bestaan van een rechtsvordering niet noodzakelijk is dat de schade zich heeft gemanifesteerd.

Daarover zij opgemerkt dat deze rechtsvordering ook geen betrekking heeft op de vergoeding van schade, maar op de verplichting om iets te doen of na te laten (art. 3:296 BW). Om een rechterlijk bevel of verbod te kunnen vragen is dan ook niet vereist dat er schade is geleden, maar is een (dreigende) onrechtmatige handeling voldoende. Voor het bestaan van deze rechtsvordering is het derhalve niet noodzakelijk dat er schade is geleden. De inzet van deze rechtsvordering is dan ook vooral het voorkomen van schade.

De leden van de CDA-fractie achten het voorts onbegrijpelijk waarom het voor de doorbreking van de absolute verjaringstermijn op grond van artikel 6:2 BW overeenkomstig het arrest van de Hoge Raad van 28 april 2000 essentieel zou zijn of de schade zich na 19 jaar en 364 dagen, danwel na 19 jaar en 366 dagen manifesteert.

Nogmaals wil ik erop wijzen dat de Hoge Raad in genoemd arrest had te oordelen over de uitzonderlijke situatie dat de schade «daadwerkelijk is ontstaan en dus pas kon worden geconstateerd nadat de verjaringstermijn was verstreken» en derhalve «de verjaring het ontstaan van een rechtsvordering verhindert». Dit laat onverlet dat in het geval nog net wel – te weten één dag – een rechtsvordering heeft bestaan, een beroep op de absolute verjaringstermijn naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid ook onaanvaardbaar kan zijn. Of daarvan sprake is zal er waarschijnlijk mede van afhangen of na het aan het licht komen van de schade binnen redelijke termijn een aansprakelijkstelling heeft plaatsgevonden en een vordering tot schadevergoeding is ingesteld (vgl. gezichtspunt g. in genoemd arrest).

Deze leden vragen vervolgens of, veronderstellende dat het arrest van 28 april 2000 ook gelijkelijk toepassing zou vinden buiten het geval dat de rechtsvordering is verjaard voordat deze is ontstaan, het arrest in voldoende mate tegemoet komt aan letselschade-slachtoffers op het punt van doorbreking van de verjaringstermijn.

De Hoge Raad heeft in dit arrest aangegeven wanneer een beroep op de absolute verjaringstermijn bij verborgen schade naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid *onaanvaardbaar* kan zijn. Het voorstel laat

evenwel met het oog op verborgen schade de absolute verjaringstermijn vervallen, en wel *zonder nadere voorwaarden*. Het arrest van de Hoge Raad voorkomt voor bepaalde slachtoffers met verborgen schade niet dat de absolute verjaringstermijn het hun onmogelijk maakt om hun schade te verhalen, en aan hun belangen komt het arrest derhalve niet tegemoet. Het voorstel gaat er daarentegen vanuit dat slachtoffers met verborgen personenschade na de manifestatie daarvan in alle gevallen nog vijf jaar de tijd moeten hebben om hun schade te verhalen. Daar komt bij dat bij verjaringsregels de rechtszekerheid van grote betekenis is, en dat voor betrokken partijen de behoefte aan duidelijke en voorspelbare regels groot is. Het arrest van de Hoge Raad met zijn zeven gezichtspunten levert voor partijen niet de in het algemeen gevoelde behoefte aan voorspelbaarheid op, en zal daarom tot meer procedures en (maatschappelijke) kosten leiden dan de duidelijke regeling van het voorstel.

Ik hoop hierboven de reikwijdte van het wetsvoorstel voldoende te hebben gemotiveerd en duidelijk te hebben gemaakt dat de bezwaren zoals door deze leden verwoord zijn zich niet, of niet in die mate waarvoor deze leden vrezin, voordoen. Tevens hoop ik duidelijk te hebben gemaakt waarom dit voorstel mede vanuit de principiële stellingname die daaraan ten grondslag ligt, de voorkeur geniet boven de mogelijkheden die het arrest van 28 april 2000 biedt om de absolute verjaringstermijn te doorbreken.

Ten slotte merken de leden van de CDA-fractie op dat de interpretatie die in de memorie van antwoord aan het arrest van de Hoge Raad van 6 april 2001 (NJ 2002, 383) is gegeven, onjuist is. Ik meen dat er reden is om in deze nadere memorie van antwoord nog eens expliciet in te gaan op dit arrest, en in het bijzonder op de annotatie van H.J. Snijders onder het arrest. Ik wil hierbij vooropstellen dat ik mede in het licht van dit arrest ongelukkig ben met het verschil in formulering van de relatieve termijn in het eerste en in het voorgestelde vijfde lid van artikel 3:310 BW. Zoals de leden van de CDA-fractie terecht stellen onderstreept de Hoge Raad in dit arrest het subjectieve karakter van het eerste lid, waardoor achteraf niet goed houdbaar is de eerder in het kader van dit voorstel geponeerde stelling dat het bekendheids criterium in het eerste lid objectief ingevuld dient te worden. Daaraan doet niet af – zoals in de memorie van antwoord is gesteld – dat het onderscheid tussen een objectief en subjectief criterium niet altijd scherp kan worden getrokken en dat bewijsrechtelijke en materieelrechtelijke vragen hier het beeld bepalen. Feit blijft immers dat het bekendheids criterium in het eerste lid subjectief dient te worden ingevuld, en die in het voorgestelde vijfde lid objectief, en dit – zoals Snijders in zijn annotatie opmerkt en nader uitwerkt – wel degelijk van invloed is op de stelplicht, het hiertegen aan te voeren verweer en de vervolgens te bepalen bewijslastverdeling. Zoals Snijders in zijn noot – en ook de leden van de PvdA-fractie in het voorlopig verslag – terecht stellen, leidt dit verschil tot inconsequenties in de systematiek van de bevrijdende verjaring, namelijk dat bij de verjaring van letselschade strengere eisen aan de bekendheid worden gesteld dan bij de verjaring van bijvoorbeeld zaakschade. Ik wil dan ook bij een eerste gelegenheid die zich aandient voorstellen dit verschil rechtzetten door ook in het vijfde lid het bekendheids criterium alsnog subjectief te formuleren. Daarbij wil ik aantekenen dat – anders dan Snijders suggereert – ik in genoemd verschil volstrekt geen aanleiding zie om dit voorstel te laten stranden. Dit zou immers generlei recht doen aan de zwaarwegende belangen van (groepen van) slachtoffers met verborgen schade die het door de huidige verjaringsregel (in veel gevallen) onmogelijk wordt gemaakt om hun personenschade te verhalen. De door Snijders gesignaleerde inconsequentie is immers niet zo zwaarwegend dat de belangen van deze personen daaraan moeten worden opgeofferd. Wel zal ik mij er voor inzetten deze inconsequentie op te heffen. Daarbij zal ik in overweging nemen de door Snijders voorgestelde suggestie om naast het subjectieve

bekendheids criterium in het vijfde lid ook een geobjectiveerde vangnetvoorziening in de vorm van een lange verjaringstermijn op te nemen, die ingaat op het moment dat de benadeelde redelijkerwijs met de schade en de daarvoor aansprakelijke persoon bekend had kunnen zijn. Dit omdat – zoals Snijders opmerkt – het bij alleen een subjectief bekendheids criterium voor kan komen dat de rechtsvordering nimmer verjaart.

De leden van de VVD-fractie hebben met belangstelling kennis genomen van het wetsvoorstel, maar hebben op een tweetal punten nog vragen. Deze leden wijzen erop dat in Engeland in het huidige recht, als in de voorstellen van de Law Commission, de rechter de bevoegdheid heeft om in gevallen van personenschade de relatieve verjaringstermijn niet toe te passen (hardheidsclausules). Deze leden vragen of overwogen is een dergelijke hardheidsclausule in het voorstel op te nemen, en zo ja, wat de argumenten zijn om dat niet te doen.

Een dergelijke hardheidsclausule is niet nodig omdat de Nederlandse rechter ingevolge het algemene artikel 6:2 BW de bevoegdheid heeft om een verjaringsregel terzijde te schuiven indien een beroep daarop naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar zou zijn. *De facto* kent het Nederlandse recht derhalve een hardheidsclausule. Ik zou daarbij nog willen opmerken dat in het Engelse recht de figuur van de redelijkheid en billijkheid niet is erkend, hetgeen waarschijnlijk verklaart waarom het opnemen van een hardheidsclausule wenselijk wordt geacht. De leden van de VVD-fractie wijzen voorts op het eerder genoemde artikel van R.P.J.L.Tjittes in WPNR, waarin deze stelt: «Door alle lap- en stopwerk is de consistentie in het verjaringshuis zoek». Deze leden vragen of er het voornemen bestaat om het verjaringsrecht fundamenteel te heroverwegen.

Dit voornemen bestaat niet. Reeds kort na de inwerkingtreding van het huidige BW is in de praktijk gebleken dat vooral bij personenschade de regeling van de bevrijdende verjaring tot onbillijke resultaten leidde. Dit heeft geleid tot een aantal nadere verfijningen op deze regeling. In veel gevallen betreft dit verfijningen die men ook aantreft in de nieuwe regeling in Duitsland en in de voorgestelde regeling in Engeland. Het is naar mijn mening dan ook onwaarschijnlijk dat een heroverweging van het verjaringsrecht tot de conclusie zal leiden dat genoemde verfijningen niet noodzakelijk zijn. Het valt daarom ook niet te verwachten dat een heroverweging zal leiden tot een wezenlijk andere regeling dan de huidige. Anders dan Tjittes meen ik dan ook niet dat de consistentie in het verjaringshuis zoek is, maar – om in zijn beeldspraak te blijven – het casco dat met de inwerkingtreding van het huidige BW is neergezet, steeds meer zijn voltooiing nadert.

De leden van de SP-fractie hebben met gemengde gevoelens kennis genomen van de memorie van antwoord. Nogmaals uiten zij er hun teleurstelling over dat het wetsvoorstel geen terugwerkende kracht heeft en het de huidige asbestslachtoffers geen baat biedt. Deze leden menen dat asbestslachtoffers voor wie het advies van prof. De Ruiter was bedoeld en die door dit advies en de toezegging van de regering naar aanleiding van dit advies hoop kregen op rechtsherstel, bedrogen uitkomen.

Dit beeld is onjuist. De toezeggingen die de regering naar aanleiding van de aanbevelingen van prof. De Ruiter heeft gedaan hebben alle gestalte gekregen. Enerzijds in de vorm van het Asbestinstituut, anderzijds in de vorm van de Regeling tegemoetkomingen asbestslachtoffers. Zie daarover uitgebreid de memorie van antwoord op p. 12. Het onderhavige voorstel geeft gestalte aan de derde toezegging van de regering, waarbij onmiddellijk is opgemerkt dat «het kabinet van mening is dat zeer terughoudend moet worden omgegaan met wijzigingen in het verjaringsrecht, zeker wanneer dit met terugwerkende kracht dient te geschieden».

De opmerking van deze leden dat asbestslachtoffers door dit voorstel gezien de toezeggingen van de regering bedrogen uitkomen, is dan ook niet terecht. Het advies van prof. De Ruiter heeft tot een pakket aan maatregelen geleid, die er alle op gericht waren de positie van asbestslachtoffers te verbeteren. Daarbij heeft de regering zich ook de positie van slachtoffers aangetrokken die geen baat van dit wetsvoorstel hebben, en wel door de Regeling tegemoetkomingen asbestslachtoffers. Ook uit de hierna nog te bespreken voorschotregeling moge duidelijk blijken dat de regering zich voortdurend de belangen van asbestslachtoffers aantrekt. In dit verband wijzen de leden van de SP-fractie erop dat een tegemoetkoming ingevolge de bovengenoemde regeling hooguit een derde van de schadevergoeding bedraagt waarop gedupeerde werknemers tegenover hun werkgevers aanspraak kunnen maken. Zij stellen dat zij niet inzien dat een dergelijke vergoeding als passend is te beschouwen.

Het doel van de regeling is om een tegemoetkoming te verstrekken. De regeling heeft nadrukkelijk niet de strekking om de volledige schade te vergoeden. De regeling verstrekt een tegemoetkoming als uiting van maatschappelijke erkenning voor het persoonlijk leed en beoogt zeker niet de verantwoordelijkheid van de werkgever over te nemen. Men kan van de overheid ook niet verwachten dat in alle gevallen waarin een slachtoffer zijn aanspraak niet geldend kan maken, de overheid in zal staan voor de volledige vergoeding van de schade. Dit zou om meerdere redenen onwenselijk zijn. Verder zou ik hierover willen opmerken dat men de positie van deze slachtoffers niet alleen mag afmeten aan de hoogte van de vergoeding. Indien aan het voorstel terugwerkende kracht wordt verleend betekent dit weliswaar dat mogelijk de volledige schade kan worden verhaald, maar tevens dat het – gezien de langere duur die nodig is om deze vergoeding te verkrijgen – niet deze slachtoffers zijn die daarvan profiteren. Zo is onlangs gebleken dat zelfs met bemiddeling van het Asbestinstituut 90 tot 95% van de slachtoffers niet meer in leven is indien de schadevergoeding wordt ontvangen. Dit betekent dat asbestslachtoffers zelf nauwelijks baat hebben bij het verlenen van terugwerkende kracht aan dit voorstel. Asbestslachtoffers zijn daarentegen wel daadwerkelijk gebaat bij de door de Staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid voorgenomen voorschotregeling, die erop gericht is dat deze slachtoffers nog bij leven van overheidswege een voorschot ontvangen. Er wordt naar gestreefd om deze regeling op 1 januari 2003 in werking te laten treden.

De leden van de SP-fractie zijn van mening dat asbestslachtoffers door de invoering van artikel 3:310 BW met lege handen zijn komen te staan. Dit omdat – volgens deze leden – de invoering van dit artikel een radicale breuk met de voordien geldende manifestatieleer betekent. Daardoor heeft volgens deze leden de wetgever de basis gelegd voor de onderhavige problematiek. Deze leden stellen vervolgens dat de wetgever daarbij verzuimde rekening te houden met lange latentietijden van meer dan 30 jaar. Alvorens hierop in te gaan zal ik voor duidelijkheid van mijn beantwoording eerst ingaan op de hierna ook door de leden van de SP-fractie gestelde vragen naar aanleiding van de opvatting van de Hoge Raad en A-G Spier dat niet blijkt dat de wetgever in 1992 zich bij de regeling van de bevrijdende verjaring ook het geval voor ogen heeft gesteld waarin de schade pas na het verstrijken van de verjaringstermijn is ontstaan. In dit verband vroegen deze leden aandacht voor de op 14 december 2000 door mijn ambtsvoorganger in de Tweede Kamer uitgesproken opvatting dat de wetgever dit wel onder ogen heeft gezien en er bewust voor heeft gekozen om desondanks vast te houden aan de lange termijn. De leden van de SP-fractie vragen – kortweg gezegd – waaruit dat blijkt.

Ik wil hierbij voorop stellen dat het voor mij thans niet meer goed mogelijk is om vast te stellen of de wetgever van 1992 zich bij de regeling van de bevrijdende verjaring ook het geval voor ogen heeft gehad waarin

de schade pas na het verstrijken van de verjaringstermijn is ontstaan. Ik kan daarover derhalve geen stellige uitspraak doen. Wel zijn er een aantal aanwijzingen die erop duiden dat de wetgever van 1992 zich er wel ook rekenschap van heeft gegeven dat er zich situaties kunnen voordoen waarbij de schade zich pas na het verstrijken van de verjaringstermijn openbaart. Men zie Artikel II van de Wet van 30 november 1994 tot aanvulling van de Boeken 3, 6 en 8 van het Burgerlijk Wetboek met regels betreffende de aansprakelijkheid voor gevaarlijke stoffen en verontreiniging van lucht, water of bodem (Stb. 846). Dit artikel bevatte een – overigens later weer geschrapte – aanvulling op artikel 3:310 BW, die inhield dat bij schade als gevolg van lucht, water of bodem als gebeurtenis wordt aangemerkt, het bekend worden van de schade. In de memorie van toelichting uit 1989 wordt hierover (op p. 59) opgemerkt dat «het tijdstip van het bekend worden van de schade is gekozen met het oog op de rechtszekerheid en ook om te voorkomen dat verborgen schade te gemakkelijk verjaart». Bij de Wet van 24 september 1992 tot verjaring van de vordering tot vergoeding van schade door milieuverontreiniging (Stb. 691) is deze bepaling (bij voorbaat) geschrapt omdat de voorgestelde regel dat de lange verjaringstermijn begint bij bekendheid met de schade «teveel afbreuk doet aan de rechtszekerheid». In de memorie van antwoord bij deze wet aan de Tweede Kamer wordt (op p. 2) daarover nog opgemerkt dat »de rechtszekerheid eist dat het recht zich na zekere tijd bij een nu eenmaal ontstane feitelijke situatie aansluit», en dat »de figuur van de verjaring naar zijn aard mee(brengt) dat de eventuele onbillijkheden jegens degene die door de verjaring zijn recht of zijn rechtsvordering verliest, op de koop toe moet worden genomen ter wille van de rechtszekerheid die een vaste termijn eist». Vervolgens wordt gesteld dat «de hiervoor weergegeven overwegingen gelden ongeacht of de omstandigheden die de schuldeiser hebben belet zijn vordering eerder in te stellen, al of niet aan hem kunnen worden toegerekend». Hieruit blijkt dat de wetgever naar alle waarschijnlijkheid ook de situatie voor ogen heeft gehad dat de schade pas is ontstaan na het verstrijken van de verjaringstermijn. Uit de zojuist geciteerde passages blijkt weliswaar niet dat de minister specifiek aan asbestslachtoffers heeft gedacht, maar waarschijnlijk wel aan daarmee vergelijkbare gevallen waarbij de lange latentietijd tot gevolg heeft dat de verjaring het ontstaan van een rechtsvordering verhindert. Men zie het gebruik van de term «verborgen schade». Voor zover het betreft de opvatting van de Hoge Raad dat niet blijkt dat de wetgever zich ook deze situatie voor ogen heeft gesteld, ben ik geneigd aan te nemen dat deze opvatting niet juist is. Tjittes merkt overigens in het hiervoor al genoemde artikel (p. 61) op dat de wetgever de problematiek van de verborgen schade expliciet heeft onderkend. Ten slotte vragen de leden van de SP-fractie waarom de minister op 14 december 2000, toen hij bekend was met het arrest van de Hoge Raad van 28 april 2000, in de Tweede Kamer niet heeft uitgesproken dat de Hoge Raad het op dit punt naar zijn mening niet juist had. Daarover kan ik slechts opmerken dat tijdens deze beraadslagingen de behandeling van het onderhavige voorstel aan de orde was, en waarschijnlijk de loop van de discussie geen aanleiding gaf om hierop te wijzen. Over de stelling van de leden van de SP-fractie dat de invoering van artikel 3:310 BW een radicale breuk met de voordien geldende manifestatieleer betekende en dat daarmee de wetgever de basis heeft gelegd voor de onderhavige problematiek, zou ik in navolging van mijn ambtsvoorganger allereerst willen opmerken dat men van mening kan verschillen over de vraag of voor de invoering van het huidige Burgerlijk Wetboek de manifestatieleer gold. Maar zelfs indien men dat zou aannemen is het van belang erop te wijzen dat er met het nieuwe Burgerlijk Wetboek uit het oogpunt van de rechtszekerheid uitdrukkelijk voor is gekozen de voor de verjaring geldende termijnen te bekorten, waarmee tegemoet werd gekomen aan een reeds lang bestaand

algemeen verlangen. Daarbij heeft de wetgever waarschijnlijk ook onder ogen gezien dat er onder vigeur van artikel 3:310 BW gevallen zouden kunnen zijn waarin de schade nog niet bekend is op het moment waarop de lange verjaringstermijn verstrijkt. Dit betekent dat zelfs indien men zou aannemen dat voorheen de manifestatieleer gold, dit er vermoedelijk niet aan afdoet dat de wetgever er zich bewust van is geweest dat onder vigeur van artikel 3:310 BW de verjaring het ontstaan van een rechtsvordering kan verhinderen. De wetgever heeft, los van de vraag of dit gevolg ook onder artikel 2004 oud BW mogelijk zou zijn geweest, deze onbillijkheid voor slachtoffers waarschijnlijk ook op de koop toe genomen. Het moge evenwel duidelijk zijn dat ik er ten aanzien van personenschade ongelukkig mee ben dat de verjaring het ontstaan van een rechtsvordering kan verhinderen, en dat ik dit voor slachtoffers onbillijke gevolg voor de toekomst wil voorkomen.

Aan dit wetsvoorstel is – zoals eerder is opgemerkt – geen terugwerkende kracht verbonden omdat zulks een te grote inbreuk zou betekenen op de rechtszekerheid van al degenen die met een vordering tot schadevergoeding kunnen worden geconfronteerd. De leden van de SP-fractie vragen evenwel hoe het staat met de rechtszekerheid van asbestslachtoffers, die ten gevolge van de in 1992 ingevoerde verjaringsbepaling nooit een kans krijgen om hun vordering geldend te maken. Deze leden vragen hierop aansluitend waarom de rechtszekerheid van werkgevers die wordt aangetast door aan het wetsvoorstel terugwerkende kracht te verlenen, zwaarder moet wegen dan de rechtszekerheid van de shade-lijdende werknemers.

Uit dit voorstel blijkt dat thans een andere afweging wordt voorgesteld dan in 1992. De onbillijkheid jegens degene die door de verjaring zijn rechtsvordering verliest weegt in deze afweging zwaarder dan de rechtszekerheid die eist dat het recht zich na zekere tijd bij een eenmaal ontstane feitelijke situatie aansluit. In die zin wordt aan «de rechtszekerheid» van gelaedeerden door dit voorstel meer gewicht toegekend. De rechtszekerheid die evenwel vereist dat aan het wetsvoorstel geen terugwerkende kracht wordt verleend, is van een geheel andere orde dan de rechtszekerheid die eist dat het recht zich na zekere tijd bij een eenmaal ontstane feitelijke situatie aansluit. Terugwerkende kracht heeft immers tot gevolg dat een recht dat is verjaard, weer tot leven wordt gewekt. Dit is niet alleen onwenselijk en strijdig met het vertrouwensbeginsel, maar heeft ook overigens verstrekkende gevolgen. Zo zal een aangesproken persoon in het geval een aanspraak op schadevergoeding weer tot leven wordt gewekt, veelal met ernstige bewijsproblemen geconfronteerd worden. Men denke aan een bedrijf dat in 1964 is gestopt met het werken met asbest en dat, na het verstrijken van de lange verjaringstermijn in 1994, relevante stukken en bescheiden heeft vernietigd. Door aan dit voorstel terugwerkende kracht te verlenen zou dit bedrijf, indien het bijvoorbeeld in 2003 tot een procedure komt, ernstig gedupeerd worden en mogelijk aansprakelijk worden gehouden voor claims waarvoor hij naar het objectieve recht niet aansprakelijk zou zijn. Indien overigens een aangesprokene naar redelijkheid nog wél de mogelijkheid heeft zich tegen de vordering te verweren, is dit ingevolge het arrest van de Hoge Raad van 28 april 2000 een van de gezichtspunten die erop wijst dat de verjaringstermijn terzijde kan worden geschoven. Ten slotte zij hierover opgemerkt dat ook Spier er principiële bezwaren tegen heeft indien een recht dat op grond van het toepasselijke recht is verjaard weer tot leven wordt gewekt. Hij acht het zelfs niet onverdedigbaar dat dit strijdig zou zijn met het verdragenrecht en de Grondwet. Zie WPNR 6059 (1992), p. 591.

De leden van de SP-fractie vragen vervolgens waarom onjuist is de opvatting van A-G Spier dat «hooguit gezegd kan worden dat de recente arresten het voordeeltje dat de wetgever op 1 januari 1993 aan laedentes ten deel liet vallen weer ongedaan wordt gemaakt».

Deze opvatting gaat er vanuit dat voor 1993 de manifestatieleer gold, en, zoals ik hierboven heb betoogd, doet dit vermoedelijk niet af aan de afweging die de wetgever indertijd heeft gemaakt. Bij deze afweging heeft de wetgever waarschijnlijk bewust geaccepteerd dat de verjaring het ontstaan van een rechtsvordering kan beletten.

Voorts vragen deze leden of met de wetwijziging van 1 januari 1992/1993 niet een te grote inbreuk is gemaakt op de rechtszekerheid van asbestslachtoffers.

Zoals hierboven is aangegeven is indertijd deze inbreuk vermoedelijk onder ogen gezien, en het mag duidelijk zijn dat ik thans prioriteit toeken aan de belangen van slachtoffers met verborgen personenschade.

In de memorie van antwoord is opgemerkt dat hoewel waarschijnlijk slechts bij een klein deel van de nog te verwachten gevallen de verjaringsproblematiek relevant zal zijn, het dan toch kan gaan om een aanzienlijke verzwarende van de claimlast ten opzichte van het huidige recht. De leden van de SP-fractie vernemen graag hoe groot deze aanzienlijke verzwarende is en hoe deze last is berekend.

Voorafgaande aan deze opmerking in de memorie van antwoord wordt betoogd dat de nieuwe verjaringsregel in het bijzonder betekenis kan hebben voor de zogenaamde nieuwe risico's met *long tail*-karakter. Daarover wordt voorts opgemerkt dat gezien de onzekerheid of en in welke mate deze risico's zich zullen verwezenlijken, er geen zinvolle inschatting van het aantal claims valt te maken. Tevens is opgemerkt dat indien deze risico's zich daadwerkelijk verwezenlijken het, gegeven de massaliteit waarmee personen aan deze risico's kunnen worden blootgesteld, mogelijk om zeer grote aantallen schadeclaims kan gaan. Dit betoog beoogde derhalve duidelijk te maken dat het kan gaan om een aanzienlijke verzwarende van de claimlast ten opzichte van het huidige recht, maar dat geen enkele voorspelling is te doen of, en zo ja in welke mate, er sprake zal zijn van een verzwarende van de claimlast.

De leden van de SP-fractie wijzen er vervolgens op dat voor het verschijnen van de memorie van antwoord er een aantal uitspraken gewezen zijn waarbij het arrest van de Hoge Raad van 28 april 2000 was toegepast. Deze leden wijzen onder meer op Hof Den Bosch 21 augustus 2001, JAR 2001, 186. In dit arrest heeft het Hof volgens deze leden het verjaringsverweer met name getoetst aan artikel 6 EVRM en geoordeeld dat het verweer daarmee in strijd is te achten. Het heeft deze leden verbaasd dat in de memorie van antwoord aan deze uitspraak geen aandacht is besteed.

Daaraan is geen aandacht besteed omdat in het arrest van de Hoge Raad de strijdigheid met artikel 6 EVRM nadrukkelijk aan de orde is gekomen. De Hoge Raad heeft met verwijzing naar het arrest van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens van 22 oktober 1996 (NJ 1997, 449) geoordeeld dat «gelet op de – naar huidige inzichten – zeer lange duur van de termijn van art. 3:310 lid 2 en het met de verjaring beoogde belangrijke doel van de rechtszekerheid, niet (kan) worden gezegd dat de onderhavige beperking van de toegang tot de rechter buiten de «margin of appreciation» van de verdragsluitende Staten valt». Het verjaringsverweer is derhalve naar het oordeel van de Hoge Raad niet in strijd met artikel 6 EVRM en – in antwoord op de vraag van deze leden – zie ik daarom in het arrest van het Hof Den Bosch geen aanleiding tot heroverweging van dit voorstel. Daarbij zij nog opgemerkt dat het Hof bij de beantwoording van de vraag of het beroep op verjaring onaanvaardbaar was te achten, ook heeft getoetst aan de door de Hoge Raad geformuleerde gezichtspunten. Ten slotte wijzen de leden van de SP-fractie nogmaals op de noot van Bloembergen bij het arrest van 28 april 2000, waarin deze – in de woorden van deze leden – heroverweging van de manifestatieleer voorstelt. In de memorie van antwoord is gezegd dat Bloembergen zich met dat voorstel richt tot de Hoge Raad en niet tot de wetgever. Deze leden begrepen dat antwoord niet en vragen waaruit dat valt af te leiden.

Zoals deze leden zelf in het voorlopig verslag van 13 maart 2001 opmerken vraagt Bloembergen zich af of de oplossing die de Hoge Raad in genoemd arrest geeft gelukkig is en of geen grotere mate van zekerheid te bereiken valt indien aan asbestslachtoffers een termijn gegund zou worden van één jaar vanaf het tijdstip waarop de ziekte zich heeft geopenbaard. Daaruit blijkt dat Bloembergen een andere oplossing bespreekt dan die waarvoor de Hoge Raad heeft gekozen, en hij zich daarmee tot de Hoge Raad richt, hetgeen ook mag blijken uit zijn opmerking dat de Hoge Raad vermoedelijk een zo voor de hand liggende oplossing als deze ook wel in zijn beschouwingen zal hebben betrokken, maar bezwaren zal hebben gezien.

Naar aanleiding van de vraag van deze leden wat mijn oordeel met betrekking tot het voorstel van Bloembergen is, zou ik willen opmerken dat het wetsvoorstel een wijziging bevat langs dezelfde lijnen als Bloembergen, maar dan ruimer en zonder dat daar terugwerkende kracht aan wordt verleend. Ter afsluiting zou ik daarover nogmaals willen opmerken dat, gezien de langere duur die nodig is om schadevergoeding te verkrijgen, asbestslachtoffers zelf nauwelijks baat hebben bij het verlenen van terugwerkende kracht aan dit voorstel. Zij zijn daarentegen wel daadwerkelijk gebaat bij de door de Staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid voorgenomen voorschotregeling, die erop gericht is dat deze slachtoffers nog bij leven van overheidswege een voorschot ontvangen.

De Minister van Justitie,
J. P. H. Donner